

A KÖZSÉGI NYILVÁNTARTÁSOK RENDEZÉSE

I.

A tanácsi igazgatás hosszú ideig nélkülözte az eredményes vezetést biztosító, jól megszervezett, gyors és hiteles statisztikát. Ennek oka az volt, hogy a minisztériumokban nem volt megfelelő statisztikai szervezet, amely biztosította volna a kiadott adatkérések szakszerűségét, figyelemmel kísérte volna azokat az igényeket, melyek égető sürgősséggel követelték a helyi tanácsokat feleslegesen megterhelő bürokratikus adatgyűjtések megnyirbálását. Így nem csodálható, hogy a kontár-módra megszervezett adatgyűjtések a tanácsok dolgozóiban nem tudatosították a szocialista statisztika fogalmát és célkitűzéseit.

A Központi Statisztikai Hivatal a szocialista statisztika kialakításáért folytatott munkája során, a szovjet statisztika útmutatásai szerint, egyik legfontosabb kérdésnek tekintette a felesleges és kontár-statisztikák elleni harcot. Népgazdasági Tanácsi határozatok egész sora intézkedett a statisztikai munka megjavításával kapcsolatos kérdésekről. A Statisztikai Szemle, az Állam- és Igazgatás, a statisztikai értesítők, a Tanácsok c. lapok, sorozatosan közölték azokat a cikkeket, melyek tisztázták a szocialista statisztika alapvető követelményeit. A harc eredményeként — különösen a statisztikai munka decentralizálásáról szóló 21/1951. sz. N. T. határozat végrehajtása után, amely biztosította a minisztériumi, megyei és járási statisztikai hálózat kiépítését — a megyei és járási tanácsoknál lényegesen megjavult a statisztikai munka. Sajnos, még nem mondhatjuk el ugyanezt a községi tanácsokra vonatkozóan. Itt a hivatalos statisztikai szolgálat által végrehajtott összeírásokat kivéve, az adatoknak legtöbbször nincs bizonylati alátámasztásuk. Igaz, hogy ennek nemcsak a községi tanácsok az okai.

A különböző főhatóságoktól naponta érkeznek felhívások, adatkérések, melyek csupán a jelentési határidőt tűzik ki pontosan, de az adatszolgáltatás mikéntjére, arra, hogy a községi tanács honnan, milyen forrásból, milyen módon adjon a kérdőívre választ — nem tartalmaznak útbaigazítást. Sokszor a kért adatok fogalmi meghatározása sem szabatos. Nem csoda tehát, hogy a szolgáltatott jelentések ennek megfelelően csak a kontár-statisztikák számát növelik, aláásva még a pontos fogalmi meghatározásokkal dolgozó hivatalos statisztikai összeírások fegyelmét is.

A községi vezetők többnyire nem tudják, hogy a községek által szolgáltatott adatok, jelentések szakszerűsége csak úgy biztosítható, ha mind a mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi, mind a szociális, kulturális igazgatás vonalán gondoskodnak a statisztikai adatok megbízhatóságát, pontosságát biztosító községi nyilvántartások felépítéséről és folyamatos vezetéséről.

A minisztériumok elhanyagolják a kért adatok ellenőrzését, a községeknél lefolytatott hivatalvizsgálatok csupán formálisan konstatálják a

különböző jogszabályokban elrendelt nyilvántartások felfektetését, de a nyilvántartás vezetésére, az adatok hitelességének megállapítására már nem terjed ki a vizsgálatot tartók figyelme.

A községek jelenleg vezetett nyilvántartásai nagyrészt elavultak, gyakorlati célokra, operatív intézkedésekre használhatatlannak, csak a bürokráciát növelik. Igen sok még a reakciós rendszerből megmaradt, a szocialista igazgatás követelményeinek meg nem felelő nyilvántartás. Olyan fontos körülményekre nézve, melyek lényeges kellékei a községi viszonyoknak, nincs a községnek pontos nyilvántartása (pl. népességi nyilvántartás, épületnyilvántartás). Kevésbé fontos, sőt lényegtelen kérdésekről viszont feleslegesen sok a községi nyilvántartás. Ezek a nyilvántartások rengeteg pazarlást jelentenek anyagban, munkaerőben és időben, ezért rendet kell köztük teremteni.

A nyilvántartások és jelentések körüli állapotokra a Statisztikai Hivatal is későn figyelt fel. A különböző kontár-statisztikák, felesleges, vagy használhatatlan telefon, távirati és írásbeli jelentések már-már veszélyeztették a községi tanács vezető, irányító munkáját. A sok jelentés teljesítése és nyilvántartás vezetése lehetetlenné tette azt, hogy a községi vezetők munkájukat eredményesen végezzék. Ennek következtében lazán, felületesen kezelték az egész nyilvántartó- és jelentő-szolgálatot. Nem egy községnél maradtak le a legfontosabb, a begyűjtési nyilvántartások rendbehozatalával, nem egy község volt, ahol taláalomra, a dűlőfelelősök és mezőőrök megkérdezése nélkül, jelentették a tavaszi mezőgazdasági munkák állását.

II.

Amellett, hogy a községeknél vezetett nyilvántartásokról megállapítjuk, hogy ezek száma túlságosan sok, hogy igen sok a felesleges bürokratikus nyilvántartás, azt is meg kell állapítanunk, hogy *a községek a gyűjtött, vagy feljegyzett adatokat minden rendszer nélkül kezelik. Nincs biztosítva a különböző felsőbb szervek részére vezetett nyilvántartások (pl. a pénzügyi, és az építésügyi, avagy a begyűjtési és a pénzügyi nyilvántartások) közötti összhang. A községek a felsőbb szervek számára szükséges adatokat nem úgy tartják nyilván, hogy az adatok valamennyi érdekelt főhatóság igényeit kielégítenék. A legtöbb nyilvántartásban nincs biztosítva az adatok vezetésének és az adatok összesíthetőségének folyamatosága, ezért a nyilvántartások adataiból a községi vezetők nem kapnak olyan képet, mely időről-időre megmutatná a községek gazdálkodásában elért eredményeket vagy hiányosságokat.*

Talán az egész községi nyilvántartási rendszer legnagyobb hiányosságaként azt kell megemlíteni, hogy igen sok községnél a gazdasági nyilvántartások alapjait képező kataszteri nyilvántartások rosszak. Elmaradnak az élet mögött. Nem ritkán egy-egy esztendő eltelik, amíg a kataszteri nyilvántartásokon a szükséges változásokat átvezetik. Ez a nehézség lehetetlenné teszi a gazdajármű és a begyűjtési nyilvántartás alapadatainak pontos felfektetését.

Nem jó a jelenlegi nyilvántartási rendszer azért sem, mert *a nyilvántartó és jelentőszolgálat között nincs meg a szükséges összhang, legfőképpen pedig a nyilvántartások adataiból készülő jelentések időbeli összhangja.*

Számos olyan nyilvántartás van, amelyeknél a nyilvántartott tárgykör lehetővé tenné az összevonást. Így pl. összevonható az eddig külön-külön nyilvántartásban szereplő hadirokkantak, hadiözvegyek, szülőföldön hiadírva, hadigondozott családtagok, járadékmgváltásban részesülő hadirokkantak nyilvántartása.

Végül: a nyilvántartó munka nem kapcsolódik bele szervezen a községi ügyvitelbe, attól idegen, gazdátlan. *Nincs biztosítva az egész nyilvántartó munka feletti felügyelet és ellenőrzés sem.*

III.

A községi nyilvántartások számának csökkentésére egy ízben már törvényt intézkedés. 1948-ban a Belügyminisztérium vizsgálat alá vette a községek által vezetett nyilvántartásokat és 124 nyilvántartást eltörölt. Ez a rendezés azonban nem biztosította a különböző nyilvántartások összhangját, a szükséges statisztikai szempontok érvényrejutását, ezért nem hozta meg azt az eredményt, amely megalapozta volna a községi tanácsok jó munkáját a nyilvántartó és a jelentőszolgálat terén.

Az 1948. évi rendezés még mindig 78 féle nyilvántartás vezetésére kötelezte a községeket. Ezek között maradtak szép számmal még a Ferencz József alatti időkben elrendelt nyilvántartások is. Így az 56/1896. V. K. M. rendelet alapján a községeknek vezetniök kellene „az egyelőre meg nem állapított vallású gyermekek nyilvántartását”. Köztudomású, hogy ez a kérdés az állam és egyházügy kérdéseinek rendezésével már rég a múlté. A 15 000/1916. B. M. rendelet értelmében nyilvántartást kellene vezetniök a községeknek a kóbor-cigányokról, hogy így a katonai kötelezettség teljesítését ellenőrizték. Az 1894. XII. t. c. 235. §. alapján még ma is vezetni kell a községeknek a háziállatok olyan nyilvántartását, mely szerint a rideg állattenyésztésnek megfelelően a legelőre való kihajtás előtti és utáni állapotnak megfelelően, faj és kor szerint kell a pásztorok adatai alapján az állatokat nyilvántartani. A 48 000/1894. F. M. rendelet 19. §. szerint nyilvántartást kell vezetniök a községeknek a pásztorokról is a következő adatokkal: szolgálatbalépés ideje, a munkaadó neve, lakhelye, a pásztor neve és lakhelye, a fogadalomtétel ideje, a szolgálat tartama, a legelő megnevezése, az elbocsátás ideje, s oka. Őrzik és helyenként vezetik a községek a kihágási eljárás során elkobzott, gazdátlan jószágok nyilvántartását annak ellenére, hogy kihágást a községi bírásokodás már nem állapít meg.

Őrzik a községekben a 8150/1945. M. E. rendelet alapján a szomszédos államok területéről átköltözöttek nyilvántartását, melyet 1945-ben a Népgondozó Hivatal rendszeresített az átköltözött személyek vagyonának és az őket ért károsodásnak a nyilvántartásbavételére. Az 5080/1945. M. E. rendelet alapján vezetni kellene az 1937. december 31-i határokon kívül eső területekről visszatért közalkalmazottak (név, hivatali állás, szolgálati hely, ennek alkalmazása mikor történt, stb.) adatait. Ezt a nyilvántartást is a Népgondozó Hivatal rendszeresítette annakidején a közalkalmazottak igazolása céljából.

IV.

A felsorolt példák is bizonyítják, hogy az 1948-as rendezés nem teremtett teljes rendet a községi nyilvántartások között. Ezek a bürokratikus nyilvántartások még mindig ott porosodnak a tanácsházakban, őrzik őket, mint valami ereklyét, külön erre a célra készült karton-nyilvántartó dobozban.

1948. óta a nyilvántartások száma lényegesen emelkedett. Ma már ismét a 200-at közelíti meg azoknak a nyilvántartásoknak száma, melyeket a községeknek vezetniök kellene. A minisztériumok statisztikai osztályai nem tartják nyilván, hogy a minisztérium és a megyei, járási szervek milyen ada-

tokat kérnek a községektől, ezek milyen munkaterhet jelentenek a községeknek. Ezen a téren egy főhatóság sem hangolta össze a különböző szervek igényeit. Nem kísérté figyelemmel, hogy az igazgatás új igényeivel, egy új nyilvántartás felfektetésével, gondoskodni kell arról is, hogy a régit, az elavultat kiselejtezzék, de legalább arról történjék intézkedés, hogy a községeknek ezeket továbbvezetniök ne kelljen. Mindezek következtében nincs egység a falusi nyilvántartások körül.

A Hivatal kiküldöttei egyes községekben történt ellenőrző kiszállásai során bőséges anyagot találtak arra vonatkozóan, hogy milyen mérhetetlenül elburjánzott újra a felesleges nyilvántartás és jelentés, a papírforma szerinti vezetés a községi tanácsoknál.

Tiszaoszlár községben, — a járási tanács utasítására — az országban rendszeresített panaszkönyv és a dolgozók írásban beadott panaszainak beiktatása mellett külön nyilvántartást vezetnek a dolgozók által benyújtott panaszokról. Annak ellenére, hogy a község jelentése hónapról-hónapra nemleges, havi jelentést kér a járási tanács a községben működő egyesületekről. Egyes községekben a Hivatal kiküldöttei a baromfiakról is találtak nyilvántartást. Tiszaoszláron a szarvasmarhanyilvántartás és havi jelentés mellett a járási tanács a lovakról és juhokról is kér negyedévenként jelentést. Megfelelő nyilvántartás természetesen nincs rendszeresítve.

Abaujszántó község havonta nyilvántartja és jelenti a járásnak a könyvtári olvasók számát.

A különböző községekben tartott vizsgálatok eredményeképpen csupán a mezőgazdasági igazgatás tárgykörében 48-féle nyilvántartást találtak a Hivatal kiküldöttei. Ehhez hasonló számot ér el a különböző személyi nyilvántartások száma (51).

Ezek között a nyilvántartások között a Statisztikai Hivatal a Belügyminisztériummal és a Földművelésügyi Minisztériummal való gyors egyeztetés után 29 olyan nyilvántartást talált, mely azonnali hatállyal megszüntethető. Így, többek között a köztisztviselői arcképes igazolványt igénylő hadirokkantak, a háborús polgári gondozottak, a törkölybor készítéséről tett bejelentések, a gazdasági „cselédkönyvek”, a mezőgazdasági munkások vasúti menetdíjkedvezményeinek nyilvántartása.

V.

A Népgazdasági Tanács észrevette azokat a káros, bürokratikus jelenségeket, amelyek a községi nyilvántartások körül uralkodnak. A Központi Statisztikai Hivatal 1952. évi munkatervéről szóló 67/7/1952. sz. N. T. határozat intézkedik arról, hogy a falusi tanácsok nyilvántartási munkáját csökkenteni, egyszerűsíteni kell.

A Hivatal a Népgazdasági Tanács határozata alapján megindította a munkát, és az új nyilvántartási rendszer elkészítésénél a Szovjetunió egységes falusi nyilvántartási rendszerére támaszkodik.

A Szovjetunió egységes, szocialista számviteli rendszerének egyik legfontosabb része a falusi szovjetek elsődleges nyilvántartása. A szovjet falusi tanácsok nyilvántartási rendszerében biztosítva van az adatok hitelessége, folyamatosága, a statisztikai fejelem, az ellenőrzés, a rendszer egységesége, a különböző tárcák igényei közötti kölcsönös összefüggés.

A Szovjetunió Népbiztosi Tanácsának 1934. június hó 26-án kiadott rendelete valamennyi falusi szovjet részére egységes, kötelező elsődleges nyil-

vántartási rendszert állapít meg. A rendelet kimondja, hogy a falusi szovjetek nyilvántartásai hivatalos okmányok és az okmányokban tilos bármiféle törést, írásbeli megjegyzéssel nem igazolt javítást végezni.

A Központi Statisztikai Hivatal kerületi felügyelőinek kötelessége, hogy a vétekesek felelősségrevonása céljából haladéktalanul jelentsék az ügyészségi szerveknek, ha valahol a nyilvántartást rendetlenül vezetik, vagy ha hamisítást kimerítő visszaélést, vagy hanyagságot tapasztalnak.

A Szovjetunióban külön nyilvántartási rendszer van a városi és külön a községi szovjétekre nézve.

A községi szovjétek a gazdaságokról két nyilvántartó könyvet vezetnek. Az egyik a kolhozparasztok, a munkások és alkalmazottak és a szövetkezetbe szervezett iparosok gazdaságának nyilvántartására szolgál; a másikat az egyéni parasztgazdaságok, a szövetkezeten kívüli iparosok, egyéb gazdaságok nyilvántartására használják. A könyvek rendszerint három évre szólnak.

A nyilvántartókönyvekben minden egyes gazdaság számára külön egyéni lapot nyitnak. Az adatokat minden évben december 1-i állapotnak megfelelően közvetlenül kikérdezés útján állapítják meg a községi tanács titkárai. A gazdaságnylvántartási könyv gazdaságonként a következő fejezeteket tartalmazza: 1. a családtagok jegyzéke, 2. épületek, 3. földterület, 4. vetések és ültetvények, 5. méhészet, 6. állatállomány.

A „családtagok jegyzéke“ című rovatba csak az állandó lakosok demografiai adatai (nem, kor, születési hely, írni-olvasni tudás, iskolai végzettség, szakképzettség, foglalkozás, munkahely, testi fogyatkozás) szerepelnek.

A népszámlálások közötti időszakra vonatkozólag a népesség lélekszáma a nyilvántartások alapján állapítható meg.

Az ideiglenesen jelenlévő népesség nyilvántartására külön jegyzék szolgál.

Az állatállományra vonatkozó adatokat a K. S. H. részére és a begyűjtési szervek részére évenként a január 1-i állatösszeírások adatai alapján kell helyesbíteni. Ezenkívül a községi tanács titkáranak évközben június 1-én is ellenőrizni kell a bevezetett adatok helyességét. A vetésterületre vonatkozó adatokat szintén összeírás alapján vezetik.

A falusi tanácsok által vezetett fenti nyilvántartások az alapjai a felettes szervek részére küldött beszámolójelentéseknek. A gazdasági nyilvántartókönyvek alapján készítik el a falusi tanácsok a gazdaságok társadalmi csoportok szerinti összesített jegyzékét, a falusi lakosság kor és nem szerinti megoszlása és a nyilvántartási évben betakarításra kerülő vetésterületre és az állatállományra vonatkozó adatokat.

A gazdaság-nyilvántartókönyveken kívül vezetik a községi tanácsok az anyakönyveket is. A két könyvrendszernek mindig szoros kapcsolatban kell lennie egymással. Az anyakönyvi változtatásokat mindig fel kell tüntetni a gazdaság-nyilvántartókönyvekben is.

A pénzügyi forgalom (bevételek, kiadások) részére szükséges nyomtatványok szintén a számvitel egységes rendszerébe tartoznak. (A nem adószzerű pénzbefizetések nyugtakönyve, munkabér, nyugdíj kifizetési jegyzékek, bérszámadások és az állami bankban elhelyezett készpénzek jegyzéke.) Ezeket kívül nyilvántartást vezetnek a számlák alapján a különböző áruk és anyagok beszerzéséről.

A begyűjtés céljára a Szovjetunió falusi tanácsainál külön nyilvántartást nem vezetnek, hanem felhasználják erre a célra a gazdaságnylván-

tartási könyveket és a falusi szovjet nyilvántartási jegyzékeit. Az 1948. évi február 15-i minisztertanácsi rendelet értelmében: „az állami begyűjtési szervek a kötelező beszolgáltatás alá eső állati termékek mennyiségeinek megállapításáról a gazdaságok hiánytalan számbavétele céljából a falusi szovjet gazdaság nyilvántartási könyveiben lévő ellenőrzött bejegyzések alapján összeállítják a kolhozparasztok és egyéb lakosok gazdaságainak jegyzékét. E jegyzéket hitelesítetik a falusi szovjet elnökével és átadják a begyűjtési minisztérium kerületi megbízottjainak a beszolgáltatás megállapítása céljából.”¹

VI.

A szovjet példa megmutatta, hogy a sok időt, munkát, költséget jelentő bürokratikus községi nyilvántartó- és jelentőmunka kiküszöbölésének egyetlen útja, hogy gondoskodunk a községi nyilvántartások megfelelő rendszerének megszervezéséről. A szovjet nyilvántartásokból láthatjuk, hogy elegendetlenül fontos a népesség demográfiai adatait, a vetésterületet, állatállományt, épületadatokat, valamint a pénzügyi helyzetet felölelő nyilvántartásokat felfektetni.

Amennyiben a helyi tanácsok munkájukhoz és a felsőbb szervek tájékoztatásához szükséges nyilvántartások és jelentések — kétségtelenül nagy munkát jelentő — új rendszerét elkészítjük, tapasztalni fogjuk, hogy ezáltal a tanácsok sok felesleges — csupán a bürokráciát növelő — adatgyűjtő és nyilvántartó munkától megszabadulnak.

A községek új nyilvántartási rendszerét úgy kell megteremteni, hogy az biztosítsa számunkra a statisztikai anyag rendszerezését. Ha a községek nyilvántartják a megfelelő statisztikai adatokat, ennek eredménye az lesz, hogy azokat fel fogják használni, tájékozottak lesznek a község statisztikai viszonyairól. Mivel látni fogják, hogy hasznos dolog a statisztika, meg fogják azt becsülni és igyekeznek jó adatokat szolgáltatni. Az adatokat a helyi tanácsok állandóan tudják javítani, kiegészíteni, az adatok összefüggő képet adnak a község viszonyairól.

A közigazgatási egységeket is úgy kell tekinteni, mint egy-egy üzemet. A község kisebb, a járás, megye nagyobb üzem. A helyi igazgatás vezetőinek épp úgy szükségük van tájékozódásra, mint a vállalatvezetőknek. Ennek a tájékozódásnak pedig egyrészt megalapozottnak, könyvviteli, vagy ügyviteli ellenőrzésen nyugvónak, bizonylatilag alátámasztottnak kell lennie, másrészt fel kell ölelnie mindazt a területet, mely a tanács munkájával lépten-nyomon kapcsolatos. A tájékoztatás nem merülhet ki csak igazgatási vagy csak népességi adatok gyűjtésében és nyilvántartásában. A szocialista állam nemcsak igazgat, de egyúttal termelő, szervező és ellenőrző munkát is végez.

A jó nyilvántartás sok munkát, adatszolgáltatást tesz feleslegessé, egyúttal a gyors és pontos tájékozódás révén meggyorsítja az államigazgatás munkáját.

¹ G. G. Zsujkov: Az elsődleges nyilvántartás és számvitel a falusi szovjetekben, Statisztikai Kiadóvállalat, Budapest, 1951, 71—72. old.